

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2023-09-14

Diarienummer 0067/23

Handläggare

Stina Petersson Moberg

Telefon: 031-368 02 41

E-post: stina.p.moberg@stadshuset.goteborg.se

Uppdrag att ta fram underlag med kostnadsförslag, scenarier och effekter på olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen 6 - 9 juni 2024

Förslag till beslut

I valnämnden:

1. Underlaget antecknas
2. Uppdraget att utvärdera påverkan av olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdag 6 – 9 juni 2024 förklaras fullgjort

Sammanfattning

En omfattande utökning av förtidsröstningens tillgänglighet på valdagen utmanar vallagens perspektiv och leder till stora konsekvenser för valets genomförande i Göteborg.

Centrallagret som ansvarar för material, transporter och logistik ställs inför utmaningar, särskilt den 9 juni, då två parallella mottagningar behöver genomföras samtidigt. Detta får till följd att nedmontering och hämtning av material senareläggs. Scenarierna som beskrivs bedöms öka arbetsbelastningen så pass att valets rättssäkerhet hotas.

Förtidsröstningen drabbas av ekonomiska och schematekniska utmaningar. Med utökade öppettider och krav på sammanhängande dygnsvila enligt EU:s nya lagstiftning försvåras bemanningen. Detta får även påverkan på kulturförvaltningens personal som ansvarar för att nödvändig bibliotekspersonal finns på plats.

På valdagen uppstår organisatoriska och pedagogiska svårigheter när två olika röstningsförfaranden pågår samtidigt. Vidare kommer det bli svårare att hitta lämpliga lokaler och erfaren personal från förtidsröstningen kan inte ta uppdrag som ordförande eller vice ordförande på valdagen. Förändringarna kommer kräva mer vägledning av väljarna och risken för missuppfattningar och desinformation ökar.

Andra konsekvenser inkluderar en mer omfattande uppsamlingsräkning och krav på förberedelser för en torsdagsräkning vilket får stor ekonomisk påverkan. Det preliminära valresultatet på valnatten blir opålitligt med ökad hantering av förtidsröster. Valhemligheten kan påverkas, särskilt i områden med lågt valdeltagande. Tidigare erfarenheter från Stockholm 2014 visar att ökad tillgänglighet av förtidsröstning på valdagen inte nödvändigtvis ökar valdeltagandet positivt.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Kostnaderna för en utökning av förtidsröstningens tillgänglighet mellan 6 – 8 juni inklusive valdagen 9 juni 2024 är betydande och blir större ju mer omfattande öppettider som fastställs.

Arbete under den 6 juni kommer innebära högre personalkostnader eftersom det är en arbetsfri helgdag. Mer specifika beräkningar på kostnader kan presenteras först när antal lokaler, öppettider, estimerat behov av röstmottagare, sorterings- och lagerpersonal och deras timlöner är fastställda. På liknande vis förhåller det sig gällande 8 – 9 juni eftersom planeringen pågår löpande under hösten 2023.

Valnämnden står för kulturförvaltningens merkostnader eftersom bibliotekspersonal måste vara på plats i lokaler där förtidsröstningen är integrerad i biblioteken. Valkansliet har efterfrågat en kostnadsberäkning från kulturförvaltningen som ännu inte inkommit.

I det fall den preliminära uppsamlingsräkningen på onsdagen behöver förlängas till torsdagen kommer stora kostnader tillkomma i form av arvode för räknare och ytterligare hyra av ändamålsenliga lokaler. Eftersom varken arvodesnivåerna eller lokal för uppsamlingsräkningen är beslutad kan inte mer precisa uppgifter lämnas i nuläget.

Bedömning ur ekologisk dimension

Förvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån den här dimensionen.

Bedömning ur social dimension

Fler öppna förtidsröstningslokaler under periodens sista helg och på valdagen leder till utökade möjligheter att förtidsrösta. Tillgängligheten att rösta ses ändå som mycket god om utökningen begränsas eftersom förtidsröstning är tillgänglig i 18 dagar före valdagen på omkring 30 platser geografiskt spridda över staden. Tidigare erfarenheter från Stockholm 2014 visar att ökad tillgänglighet av förtidsröstning på valdagen inte nödvändigtvis ökar valdeltagandet.

Bilagor

1. Underlag med kostnadsförslag, scenarier och effekter på olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen 6 - 9 juni 2024
2. VN 2023-08-25 § 61, 0067/23
3. VN 2022-03-18 § 22, 0023/22
4. Förtidsröstning vid de allmänna valen 2014

Ärendet

Nämnden har att ta ställning till att förklara uppdraget att ta fram underlag med kostnadsförslag, scenarier och effekter på olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen 6 - 9 juni 2024 fullgjort och anteckna underlagets innehåll.

Beskrivning av ärendet

På valnämndens sammanträde 2023-08-25 § 61 fick kansliet i uppdrag att ta fram underlag med kostnadsförslag, scenarier och effekter på olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen 6 - 9 juni 2024 för redovisande på nästkommande sammanträde 22 september.

Scenarier som provas i underlaget, tjänsteutlåtandets bilaga 1

Torsdag 6 juni

- Alla bibliotek öppna kl. 11:00-15:00 *alternativt*
- Större bibliotek (Kulturhuset Blå Stället, Kulturhuset Bergsjön, Stadsbiblioteket, Kulturhuset Kåken och Lundby bibliotek) öppna kl. 11:00-15:00 *samt*
- Nordstan, följer köpcentrets öppettider
- Frölunda torg, följer köpcentrets öppettider

Fredag 7 juni

Utifrån informationen som finns att tillgå hösten 2023 tycks inte klämdagen påverka vare sig bibliotekens eller köpcentrens öppettider.

Lördag 8 juni

- Alla bibliotek öppna kl. 11:00-15:00 *alternativt*
- Mindre bibliotek öppna kl. 11:00-15:00, större bibliotek öppna kl. 11:00-18:00 *samt*
- Nordstan, följer köpcentrets öppettider
- Frölunda torg, följer köpcentrets öppettider

Valdagen 9 juni

- Alla förtidsröstningslokaler öppna kl. 11:00-15:00 *alternativt*
- Alla förtidsröstningslokaler öppna kl. 08:00-21:00 *alternativt*
- Större bibliotek öppna kl. 08:00-21:00 *samt*
- Nordstan öppet kl. 08:00-21:00
- Frölunda torg öppet kl. 08:00-21:00

Notering: Begreppet ”större bibliotek” avser Kulturhuset Blå Stället, Kulturhuset Bergsjön, Stadsbiblioteket, Kulturhuset Kåken och Lundby bibliotek. Urvalet grundar sig på kulturförvaltningens bedömning av centralbibliotek som geografiskt når hela staden.

Påverkan utifrån kansliets genomförandeprocesser

Valkansliet i Göteborg arbetar processbaserat. I tjänsteutlåtandets bilaga 1, *Underlag med kostnadsförslag, scenarier och effekter på olika öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen 6 - 9 juni 2024*, redovisas effekter utifrån scenarierna för huvudprocesserna Centrallagret: transport och logistik, förtidsröstningen och valdagen.

Centrallagret arbete påverkas märkbart då två parallella mottagningar av förtidsröster mottagna på valdagen respektive valdagsröster måste hanteras med skilda förfarande under valnatten. Detta får till följd att nedmontering och hämtning av material behöver senareläggas. Scenarierna som beskrivs bedöms öka arbetsbelastningen i en redan väldigt pressad period vilket ökar risken för allvarliga fel.

Verksamhetsprocessen förtidsröstningen drabbas av ekonomiska och schematekniska utmaningar i det fall mer omfattande tillgänglighet av förtidsröstningslokaler ökar under periodens slutfas. Med utökade öppettider och krav på sammanhängande dygnsvila enligt EU:s nya lagstiftning försvåras bemanningen. Detta får även påverkan på kulturförvaltningens personal som ansvarar för att nödvändig bibliotekspersonal finns på plats.

På valdagen uppstår organisatoriska och pedagogiska svårigheter när två olika röstningsförfaranden pågår samtidigt. Det kommer bli svårare att hitta lämpliga lokaler eftersom valdagens röstmottagning och förtidsröstningen konkurrerar om samma byggnader. Vidare kommer erfaren personal från förtidsröstningen inte kunna ta uppdrag som ordförande eller vice ordförande på valdagen. Förändringarna kommer även kräva mer vägledning av väljarna då de parallella röstningsförfarandena kan väcka många frågor och risken för missuppfattningar och desinformation ökar.

Övriga konsekvenser på valets genomförande

Övriga konsekvenser inkluderar en mer omfattande uppsamlingsräkning onsdagen efter valdagen och krav på förberedelser för en torsdagsräkning vilket får stor ekonomisk påverkan. De ökande kostnaderna består i utgifter för de arvoderade räknare som tar sig an uppdraget, vid valen 2022 bestod den här gruppen av 120 personer. Det är en fördel att tillsätta onsdagsräknare med erfarenhet från tidigare val varpå rekryteringen försvåras om ytterligare en extra dag behöver bemannas. Ökade kostnader för hyra av ändamålsenliga lokaler blir också en ekonomisk konsekvens om uppsamlingsräkningen behöver fortsätter på torsdagen.

Det preliminära valresultatet på valnatten blir opålitligt med ökad hantering av sent inkomna förtidsröster. Valnattens resultat är förvisso preliminärt men det finns en gräns för hur olika resultat som kan accepteras för såväl väljare som förtroendevalda. Fastän differensen inte är felaktig per se väcker det frågor som kan skapa misstro och skada förtroendet för valets korrekthet. Vidare kan valhemligheten påverkas, särskilt i områden med lågt valdeltagande då färre röster kommer hanteras i vallokalerna på valdagen.

Tidigare erfarenheter från Stockholm 2014 visar att ökad tillgänglighet av förtidsröstning på valdagen inte nödvändigtvis påverkar valdeltagandet positivt. Den betydande konsekvensen resulterade i stället i en mycket ansträngande uppsamlingsräkning.

Förvaltningens bedömning

Uppdraget till valkansliet har resulterat i en analys av de potentiella följderna av att utöka förtidsröstningen på valdagen och dagarna före. Översikten har varit inriktad på att identifiera och utvärdera de olika aspekter som skulle påverka valets genomförande i Göteborg men även ta in perspektiv på nationell påverkan

I enlighet med nämndens uppdrag har valkansliet undersökt flera scenarier för öppettider under förtidsröstningens sista helg och valdagen. Dessa scenarier sträcker sig från att hålla öppet på alla bibliotek, enbart större bibliotek och därtill att inkludera stora köpcentrum som röstningslokaler. Det har tydligt framkommit att en omfattande utökning av förtidsröstningen skulle medföra betydande negativa konsekvenser för valadministrationen, väljarnas förståelse för valsystemet och med det som följd ett lägre förtroende för valets genomförande.

Centrallagret: transport och logistik: Hanteringen av valmaterial och sortering av förtidsröster är en central del av valprocessen. Utökad tillgänglighet av förtidsröstningslokaler på valdagen skulle kräva mer personal och resurser, parallella mottagningar på valnatten och fördröja inhämtning av material och nedmontering av val- och röstningslokaler vilket främst kommer gå ut över skolor och bibliotek. Den största risken med en stor utökning av sent hanterade förtidsröster är dock att arbetsbördan för centrallagrets personal ökar. Med tillkommande uppdrag i en situation som redan är mycket intensiv ökar risken för fel till följd av stress och trötthet. Det i sin tur kan i värsta fall leda till omval.

Förtidsröstningen: Ett mer omfattande öppethållande av förtidsröstningslokaler på valdagen och lördagen före påverkar främst kostnaderna för bemanning och svårighet att schemalägga personalen. I enlighet med den nya EU-lag som gör gällande att medarbetare i offentlig sektor ska ha minst 11 timmars sammanhängande dygnsvila under varje 24-timmarsperiod skapar detta stora problem när det kommer till schemaläggning av såväl valkansliets röstmottagare som för kulturförvaltningens personal som måste finnas på plats i de bibliotek där förtidsröstningen är integrerad i samma lokal.

Valkansliets bedömning är att detta problem inte går att rekrytera bort utan att äventyra kompetensen på de röstmottagarna som anställs.

Valdagen: Om valdags- och förtidsröstning ska pågå i större omfattning samtidigt kommer detta leda till platsbrist då många röstningslokaler (förtid) även fungerar som vallokaler på valdagen. Detta kommer leda till att fler byggnader behöver lokaliseras. Så som lokalsituationen i staden ser ut idag är det redan svårt att hitta ändamålsenliga lokaler som lever upp till krav om tillgänglighet och värdeneturalitet.

Vidare kommer bemanningen påverkas negativt då röstmottagare inom förtidsröstningen inte kan ta uppdrag på valdagen vilket innebär att en särskilt kompetent grupp förloras.

Valkansliet bedömer även att väljarna kommer förvirras av de olika röstningsförfarandena vilket kommer lägga en stor börda på röstmottagarna som kommer få många frågor som kräver invecklade svar. Sistnämnda riskerar att öka spridningen av desinformation.

Övriga konsekvenser på valets genomförande: Ju fler förtidsröster som inte räknas i vallokalen på valnatten desto större tänkbar differens kan uppstå mot uppsamlingsräkningens resultat. Fastän inga fel begåtts befarar valkansliet att detta kan skapa misstro mot valets genomförande och öka antalet överklaganden. Av samma orsak blir statistiken missvisande vilket valkansliet av erfarenhet vet under lång tid genererar frågor och misstänksamhet gentemot valets riktighet.

Valkansliet bedömer även att väljarnas valhemlighet riskerar att äventyras om rösträkningen i valdistrikten reduceras. Detta gäller särskilt i distrikt med lågt valdeltagande vilket är utmärkande för val till Europaparlamentet och givetvis mycket allvarligt för väljarna som potentiellt drabbas.

Underlaget bilagt detta tjänsteutlåtande visar att det svenska valsystemet är en kedja av processer som alla är beroende av och påverkar varandra. Till synes små förändringar kan få så stora konsekvenser för hela valets genomförande vilket visar på ett intrikat valsystem som både har sin största styrka och svaghet i den stora hantering av röster och material som både är manuell och analog.

Sammanfattningsvis är valkansliets bedömning att det är viktigt att noggrant överväga presenterade konsekvenser av att utöka förtidsröstningen på valdagen och dagarna före. Det är nödvändigt att balansera ökad tillgänglighet för väljarna med de praktiska, administrativa och pedagogiska utmaningar som en sådan förändring skulle medföra. Valkansliets bedömning är att en varsam utökning av tillgängligheten är möjlig men att stora förändringar är förenliga med allvarliga risker för valets genomförande.

Frida Nowotny

Valchef

Stina Petersson Moberg

Valsamordnare